

90 lat Katedry Mineralogii, Petrografii i Geochemii AGH

W 2009 r. Katedra Mineralogii, Petrografii i Geochemii, równolatka swej *Almae Matris* — Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, obchodzi 90-lecie powstania. Katedra, wówczas nosząca nazwę Katedry Mineralogii i Petrografii, była bowiem jedną z sześciu pierwszych jednostek Akademii Górniczej, jak nazwano uczelnię utworzoną w 1919 r. dla kształcenia kadry inżynierów, górników i hutników odrodzonej ojczyzny. Idea szkolenia rodzimej kadry inżynierskiej w Galicji, jako posiadającej znaczną autonomię, dojrzała w pierwszych latach XX wieku (1906, 1910) na Zjazdach Górników i Hutników Polskich w związku z rozwojem przemysłu wydobywczego i przetwórczego na ziemiach nieistniejącej Rzeczypospolitej. Prace przygotowawcze, poparte działaniami politycznymi w Wiedniu, były na tyle zaawansowane, że uczelnia miała zostać otwarta w roku akademickim 1913/1914. Wrócono do nich dopiero po ustaniu działań wojennych i odzyskaniu niepodległości, a zostały ukoronowane 20 października 1919 r., gdy naczelnik państwa, marszałek Józef Piłsudski, dokonał uroczystego otwarcia Akademii Górniczej, wypowiadając pamiętne słowa: *Magnificencjo, Światny Senacie, Dostojne Zgromadzenie! Niniejszym ogłaszam Akademię Górniczą za otwartą.*

Katedra Mineralogii, Petrografii i Geochemii AGH ma uniwersyteckie korzenie. Nie tylko jej twórca (Józef Morozowicz), ale i pierwsi kierownicy byli profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego, a zajęcia odbywały się początkowo w pomieszczeniach dydaktycznych tej uczelni oraz w budynku przy ul. Loretańskiej, uzyskanym od rady miasta Krakowa. Budynek przy Alei Mickiewicza z charakterystycznymi rzeźbami górnika i hutnika przed swym frontem, znany chyba wszystkim czytelnikom *Przeglądu Geologicznego*, został zbudowany dopiero z końcem lat 20. XX wieku i jest użytkowany od roku akademickiego 1929/1930.

Organizatorem katedry był Józef Morozowicz (1865–1941), profesor mineralogii i petrografii na Uniwersytecie Jagiellońskim i jednocześnie przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Akademii Górniczej. Jej powstanie na samym początku istnienia uczelni świadczy o docenieniu

roli nauk mineralogicznych w kształceniu inżynierów górników i hutników. Formalnym kierownikiem katedry w nowo tworzonej Akademii Górniczej był od 1 maja 1919 r. dr Stefan Kreutz (1883–1941). Z obowiązków w Akademii Górniczej zrezygnował on po niespełna roku (1 kwietnia 1920 r.), powracając na Jagiellońską Wszechnicę i obejmując kierownictwo tamtejszego Zakładu Mineralogii po profesorze Morozowiczu, któremu powierzono organizację Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie. Wakujące stanowisko w akademii przejął kolejny z uczniów profesora Morozowicza, dr Zygmunt Rozen (1874–1936), i to dopiero po dziewięciu miesiącach, bo 1 grudnia 1920 r. Było to spowodowane toczącą się wojną między Polską a Rosją Sowiecką, gdyż — jak podają stare kroniki Akademii Górniczej — większość studentów „była w polu”.

Pierwszym absolwentem Akademii Górniczej, zatrudnionym w katedrze, został Andrzej Bolewski (1928). Po śmierci profesora Rozena w 1936 r. Rada Wydziału Górniczego powierzyła opiekę nad katedrą profesorowi Waleremu Goetlowi (1889–1972), a bezpośrednie prowadzenie spraw związanych z funkcjonowaniem katedry zlecono właśnie doktorowi Bolewskiemu, wówczas adiunktowi i wykładowcy Akademii Górniczej.

Obaj uczeni (prof. Goetel mianowany rektorem AG tuż przed wybuchem wojny, a doc. Bolewski po powrocie z obozu koncentracyjnego) kontynuowali tę współpracę podczas okupacji, chroniąc resztki mienia uczelni, organizując tajne nauczanie na poziomie akademickim w średniej Szkole Technicznej przy ul. Krzemionki w Krakowie oraz przygotowując kadry, materiały i plany do powojennego rozwoju Akademii Górniczej. Ich doświadczenie zostało wykorzystane już w czasie konferencji poczdamskiej, na której pełnili rolę ekspertów polskiej delegacji, prezentując zwłaszcza opracowania odnośnie surowców mineralnych Ziemi Zachodnich i ukształtowania zachodnich granic Polski.

Profesor Bolewski był w latach 1945–1969 kierownikiem Katedry Mineralogii i Petrografii AG, która — mimo powstania Wydziału Geologiczno-Mierniczego — do 1951 r. nadal była jednostką Wydziału Górniczego AG. W wyniku

Ryc. 1. Pamiątkowa fotografia pracowników katedry. Fot. Z. Sulima

Ryc. 2. Uczestnicy jubileuszowej sesji naukowej. W pierwszym rzędzie od lewej: J. Jakubiec, J. Tarkowski, J. Herzig; w drugim rzędzie od lewej: K. Bahranowski, J. Środoń, A. Świerczewska; w trzecim rzędzie od lewej: W. Heflik, L. Natkaniec-Nowak, W. Narębski, K. Dudek. Fot. S. Konopacki

reorganizacji katedra została włączona w ramy samodzielnego już wydziału, kształcącego geologów, który nosił kolejno nazwy: Wydziału Geologicznego (1951/1952), Wydziału Geologiczno-Poszukiwawczego (1952/1953–1991/1992), a wreszcie Wydziału Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska (od roku akademickiego 1992/1993). Po roku 1969 nastąpiły kilkukrotne zmiany nazwy katedry i przynależności pracowników w obrębie wydziału. Były to w różnych okresach: trzy zakłady (Mineralogii; Petrografii; Geochemii), dwa zakłady (Mineralogii i Geochemii; Petrografii), jeden zakład (Mineralogii, Surowców Mineralnych i Geochemii Środowiska); następnie też jeden zakład, ale o innej nazwie (Mineralogii, Petrografii i Geochemii), by wreszcie w 2004 r. powrócić do nazwy Katedry Mineralogii, Petrografii i Geochemii. Funkcję kierowników pełnili kolejno profesorowie: Witold Żabiński (1969–1992), Andrzej Manecki (1992–2002) i Tadeusz Ratajczak (obecnie).

Mimo tak wielu zmian katedra zachowała tożsamość miejsca (zajmuje nadal prawie wszystkie pomieszczenia przyznane jej w momencie uruchomienia gmachu głównego AGH w 1929 r.), a w zasadzie i tożsamość swej nazwy. Zmieniała się kadra, rozwijało się wyposażenie, zakres nauczania podstawowego i podyplomowego, kierunki badań naukowych i współpracy z innymi jednostkami. W latach 1919–2009 pracownikami katedry na różnych stanowiskach było prawie 160 osób, wypromowano 83 doktorów (z tego 32 będących pracownikami macierzystej jednostki), a habilitację uzyskało 16 osób. Absolwentami specjalizacji *Mineralogia stosowana i gospodarka surowcami mineralnymi*, a później *Mineralogia i geochemia stosowana*, zostało prawie 170 studentów (nie liczymy tu innych dyplomantów katedry). Słuchaczami Studium Podyplomowego z Zakresu Mineralogii i Petrografii Surowców Mineralnych (1968–1979 i 1984–1987) było 307 osób z różnych jednostek uniwersyteckich i przemysłowych oraz instytucji naukowo-badawczych z całej Polski.

To wszystko przypomniano podczas uroczystości jubileuszu 90-lecia Katedry Mineralogii, Petrografii i Geochemii AGH, które odbyły się 28 maja br. Władze uczelni reprezentowali: prorektor — prof. dr hab. inż. Tadeusz Słomka, kwestor — mgr Maria Ślizień, dziekan Wydziału Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH — prof. dr hab. inż. Jacek Matyszkiewicz i dziekan Wydziału Górnictwa i Geoinżynierii AGH — prof. dr hab. inż. Piotr Czaja. Okolicznościowe przemówienia wygłosili też przedstawiciele delegacji większości krajowych katedr i instytucji, w których są rozwijane szeroko pojęte nauki mineralogiczne: Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN (dr inż. Krzysztof Galos), Politechniki Lubelskiej (dr inż. Wojciech Franus), Politechniki Śląskiej (prof. dr hab. Krystian Probiez, prof. dr hab. Marek Pozzi), Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (prof. dr hab. Stanisław Lorenc, prof. dr hab. Janusz Skoczylas), Uniwersytetu Jagiellońskiego (dr hab. Marek Michalik), Uniwersytetu Śląskiego (prof. dr hab. Janusz Janeczek), Uniwersytetu Wrocławskiego (prof. dr hab. Michał Sa-

chanbiński), Uniwersytetu Warszawskiego (prof. dr hab. Ryszard Sałaciński) oraz większych instytucji, z którymi współpracuje katedra: Kombinatu Górniczo-Hutniczego Miedzi (mgr inż. Andrzej Banaszak) i Kopalni Węgla Brunatnego *Bełchatów* (mgr inż. Waldemar Jończyk). Grono licznych gości uzupełniali byli pracownicy katedry, jej doktoranci i dyplomanci oraz pracownicy macierzystego wydziału.

W ramach krótkiej, trzygodzinnej sesji naukowej aktualne problemy rozwijane w katedrze omówili:

- prof. dr hab. inż. Tadeusz Ratajczak — *Problematyka naukowo-badawcza Katedry Mineralogii, Petrografii i Geochemii AGH*;
- dr hab. inż. Adam Pieczka — *Z badań mineralogicznych na Dolnym Śląsku*;
- dr inż. Grzegorz Rzepa — *Tlenki żelaza i manganu w środowiska hipergenicznego*;
- dr Krzysztof Dudek — *Mineralogiczno-petrograficzne aspekty dziedzictwa przyrodniczego w zabytkowych kopalniach soli Bochni i Wieliczki*;
- dr inż. Tomasz Bajda, dr hab. inż. Maciej Manecki — *Termodynamika i synteza mineralna na rzecz ochrony środowiska*;
- prof. AGH dr hab. inż. Krzysztof Bahranowski, prof. AGH dr hab. Jerzy Fijał, prof. dr hab. Zenon Kłapyta — *Modyfikatory i kompozyty mineralne — synteza, właściwości i zastosowanie*;
- dr inż. Katarzyna Górniak — *Margle Karpat Zewnętrznych i ich geneza*;
- dr inż. Mariola Marszałek — *Odbarwienia czarnych wapieni dębnickich w zabytkach i odsłonięciach*;
- dr hab. inż. Maciej Manecki, dr inż. Jerzy Czerny — *Najnowsze wyniki badań mineralogiczno-petrograficznych Ziemi Wedel Jarlsberga na Spitsbergenie*.

Uroczystości stały się także okazją do wydania jubileuszowego wydawnictwa *Katedra Mineralogii, Petrografii i Geochemii Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie — 1919–2009* (red. T. Ratajczak, A. Skowroński, T. Szydłak, Wyd. AKAPIT, Kraków, 168 str.). Koncentrując się zwłaszcza na okresie 1970–2009, przedstawiono podstawowe fakty z historii katedry i biogramy jej kierowników, scharakteryzowano działalność naukową (z podziałem na poszczególne kierunki badawcze: mineralogia, petrografia, geochemia, gemmologia, ochrona środowiska, problematyka surowcowa), współpracę międzynarodową, wyprawy na Spitsbergen oraz dydaktykę. Zamieszczono też spisy pracowników katedry, zestawienia ich doktoratów i habilitacji, listy absolwentów specjalności prowadzonych przez katedrę oraz wykazy doktorantów nie będących jej pracownikami. Przygotowano także bibliografię opracowań dydaktycznych (książki, skrypty, encyklopedie), które są autorstwa pracowników katedry.

A wieczorem, 28 maja br., Dworek Konopków w Mogilanach, będący ośrodkiem konferencyjnym PAN, do późnych godzin jaśniał światłem i rozbrzmiewał gwarem gości — uczestników jubileuszu katedry, którzy spotkali się na towarzyskim wieczorku.

Tadeusz Ratajczak, Andrzej Skowroński, Tadeusz Szydłak